

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолитдиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Tillaxodjayeva Hurshida Djumavayevna</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINUNG O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	16-24
<i>A'zamova Mahliyo Panji qizi</i> ARIYANAM VAYJA GEOGRAFIK NOM TARIXI	25-29
<i>Xo'jageldiyev Ibodulla Mamaradjab o'g'li</i> DEMOGRAFIK XAVF XATARNI PAYDO QILADIGAN SHART – SHAROIT VA OMILLAR	30-34
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> SUG'D TARIXIY GEOGRAFIYASIGA DOIR MULOHAZALAR (AHAMONIYLAR DAVRI MISOLIDA)	35-39
<i>Boboqulov Oxunjon Axmat o'g'li</i> O'ZBEKISTON SSR NING AFRIKA DAVLATLARI BILAN ILMIY-TEXNIKAVIY HAMKORLIGI	40-44
<i>Салаев Ихтиёр Бахтиёрвич</i> ХОРАЗМ ИМОРАТСОЗЛИГИДА ҒИШТНИНГ ТАЙЁРЛАНИШ УСУЛЛАРИ	45-49
<i>Бабажанова Дилрабо Ражаповна</i> “ЁДГОРГА ЕТИШИНГ!”	50-56
<i>Тўйчибоев Баходир Босимович, Абдуматов Алишер Ахматкулович</i> АКАДЕМИК АБДУЛАҲАД МУҲАММАДЖОНОВ ФАОЛИЯТИДА МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ МАСАЛАСИ	57-61
<i>Atavullayeva Shaxlo Musoyevna</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI.....	62-66
<i>Xolliyev Azizbek Go'zalovich</i> ROSSIYA TASHQI IQTISODIY ALOQALARINING MOLIYAVIY JIHATLARI (XIX ASRNING OXIRGI CHORAGI - XX ASR BOSHI)	67-73

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>To'uchiyev Elnurjon Kosim o'g'li</i> RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA MOLIYAVIY XIZMATLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI: MIKROMOLIYALASHTIRISH, FINTECH VA INNOVATSION MOLIYAVIY MAHSULOTLARNING ROLINI OSHIRISH	74-79
<i>Зарипов Хуршид Закир ўғли</i> ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА УНДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ДАРАЖАСИНИ БАҲОЛАШ ЙЎЛЛАРИ	80-86

Pazildinov Muxiddin Maxammadin o'g'li

O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 87-100

Aytiyeva Sevara Allaberdiyevna

O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIK SUB'EKT LARI TOMONIDAN YUK TASHISH XIZMATI KO'RSATISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 101-104

Isayev Atabek Djurabayevich

MONETAR REJIMLARINING TURLARI VA O'ZBEKISTONNING INFLYATSION TARGETLASHGA O'TISHI 105-112

Алиева Надирахон Абдумаликовна

ИПАКЧИЛИК КОРХОНАЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ 113-120

Ruziyev Zafar Ikramovich

KAPITAL BOZORI INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 121-127

Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA DAVLATNING MOLIYAVIY – INVESTITSION SIYOSATI VA QABUL QILINGAN IQTISODIY ISLOHOTLAR 128-134

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Sultonova Shakhnoza

JADIDCHILIK HARAKATINING MILLIY TARBIYANI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 135-140

Razzoqova Shohsanam

MARKAZIY OSIYO DINLARI 141-147

Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamaraximov Kahramon Xaltuxtashevich

YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARINI MAFKURAVIY TAHDIDLARDAN ASRASHNING MA'NAVIY-MA'RIFIY ASOSLARI 148-154

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Кўчимов Шухрат Норқизилович

ЎЗБЕКISTONDA ДАВЛАТ ТИЛИ РИВОЖИНИНГ МУҲИМ МАСАЛАЛАРИ 155-158

Рузиева Ситора Асроровна

РОЛЬ КОНЦЕПТА «СЕМЬЯ» В ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ ЗАПАДА И ВОСТОКА 159-163

Мирсагатова Покиза Авазбек қизи

ОБРАЗЛИ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИ ТАРЖИМА ҚИЛИШДАГИ МУАММОЛАР 164-170

Jurayeva Shalolaxon Xusanboyevna

MUALLIF NUTQI VA DIALOGIK NUTQ SHAKLLARINING TARIXIY ROMANLARDAGI FUNKSIYASI 171-175

Ruzibayeva Aziza Kahramanovna

J. BAYRON VA M. LERMONTOV SHE'RLARINING QISYOSLI TAHLILI 176-179

Jovbo'riyeva Saodat O'ktamovna

INGLIZ TILIDA PSIXOLOGIK TERMINLARNING YASALISH USULLARI TAHLILI 180-184

<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> “BOYLIK” KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI	185-191
<i>Sanakulov Zayniddin</i> ONOMASTIKADA ONIMIZATSIYA VA APELLYATIVIZATSIYANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> TEODOR DRAYZERNING “BAXTIQARO KERRI” ROMANIDA PSIXOLOGIYA VA AXLOQ PRIZMASI ORQALI ISTAKNING ISTEZHOSINI O’RGANISH	198-205
<i>Xudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> O’ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA «RAQS» TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> O’ZBEK TILIDA ATTORLIK LEKSIKASINING MAVZUVIY GURUHLARI	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT “LOVE” IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrux</i> JIN RIZNING “WIDE SARGASSO SEA” ASARIDA INTERTEKSTUALLIK	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA SO’Z BIRIKMALARINING SINTAKTIK MUNOSABATLARI	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> JON GOLSUORSINING “FORSAYTLAR HAQIDA SAGA” ASARINING EPIK TURKUMGA XOS XUSUSIYATLARI	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN IDEN ASARINING JEK LONDON HAYOTIDAGI AKSI	240-243
<i>Mustafoqulov Ro’ziqul Boynazarovich</i> ERTAKLARDA AN’ANAVIY TASVIRLAR	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o’g’li</i> NEMIS TILIDAGI QORA VA OQ RANG KOMPONENTLI FRAZELOGIZMLARNING O’ZBEK TILIGA BERILISHI VA ULARNING SEMANTIK TADQIQI	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> MUQOBILSIZ LEKSIKANING TARJIMA MUAMMOSI: LINGVOMADANIY TAHLIL	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> TURLI TIZIMLI TILLARDA OLMA LEKSEMASINING QIYOSIY-CHOG’ISHTIRMA TAHLILI	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> HOZIRGI ZAMON NEMIS TILIDA ILOVALI ELEMENTLARNING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGIYA TADQIQOT OBYEKTI SIFATIDA	270-273

<i>Xudonazarova O'g'lonoy Allamurodovna</i> DINIY BARQAROR BIRLIKLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> ZAMONAVIY LINGVISTIK TADQIQOTLARDA BADIY MATN MUALLIFI OBRAZINING O'RGANILISHI	278-282
<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> AVIATSIYAGA OID TERMINLARNING LEKSIKOGRAFIK XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	283-286
<i>Sultonqulova Feruza Bobonazarovna</i> AN'ANAVIY TOSH OBRAZINING TALQINLARI XUSUSIDA	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> KETMA-KET TARJIMADA KOGNITIV YONADSHUVI VA ESLAB QOLISH USULLARI.....	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> «BURCH» KONSEPTINING ETNIK, MILLIY-MADANIY TALQINI.....	297-300
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi</i> BLOKCHEYN KRIMINALISTIKASI: MARKAZSIZLASHTIRISH DAVRIDA KIBER JINOYATLARNI TERGOV QILISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> KIBERXAVFSIZLIK VA KIBERMAKONDA YURISDIKSIYA CHEGARALARINI BELGILASHNING ILMIY NAZARIY MASALALARI	309-315
<i>Raxmatova Xonzodabegim Utkir qizi</i> KIBER HUQUQ SOHASIDAGI YURISDIKSIYA VA XALQARO HAMKORLIKNING NAZARIY- HUQUQIY ASOSLARI	316-323
<i>G'ulomov Shohruh Islomjon o'g'li</i> METAVERSE PLATFORMALARIDA SHAXSIY MA'LUMOTLAR VA MAXFIYLIK MASALALARI	324-330
<i>Baxromova Laylo Rayim kizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SAYLOV TIZIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	331-336
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Сафарова Замира Михлиевна</i> ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У УЧАЩИХСЯ 10-11-Х КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ НАЦИОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ	337-342
<i>Нурманов Абдиназар Ташбаевич, Каримов Мусулмонкул Бахриддинович</i> ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА К ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНИКЕ ЭФФЕКТИВНОГО ОБЩЕНИЯ	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARDA EGILUVCHANLIK VA CHAQQONLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH.....	348-352
<i>Xayritdinov Otabek Murotjon o'g'li</i> MADANIY ANTROPOLOGIYANING GUMANITAR FANLAR INTEGRATORI SIFATIDAGI	

O'RNI	353-357
<i>Kalmenov Jalg'asbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> MUSIQA FANI DARSIDA PEDAGOGIK METOD VA KASBIY MAHORATI	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> TABIIY FANLARNI O'QITISHDA TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA YORDAM BERUVCHI OMILLAR	362-367
<i>Ibragimova Dildora</i> MAXSUS MAQSADLARDA INGLIZ TILINI O'RGANISH VA O'RGATISH JARAYONIDA TEXNIKA OLIV O'QUV YURLARI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ixtiyorovna</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYA FANLARINI O'QITISHDA – EKSKURSIYANING O'RNI	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> FIZIKA FANIDAN MASALALAR YECHISHDA SIMULYATOR DASTURLARIDAN FOYDALANISH	378-383
<i>Xusmatova Xalusa Faatovna</i> ВИКТОРИНА ПО КОЛЛОИДНОЙ ХИМИИ: РАЗВИВАЕМ ЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA CHET TILLARI O'QITISHNING PSIXOLOGIK- METODOLOGIK KONTSEPTSIYASI	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSİYASINING LINGVODIDAKTIK ANAMIYATI	394-399
<i>Uralova Nurxon Mahadovna</i> ШАХСГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ АСОСИДА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНИНИ АМАЛГА ОШИРИШ	400-404
<i>Berдиева Ойгул Бекмуратовна</i> НОЕВКЛИД ГЕОМЕТРИЯЛАР ЭЛЕМЕНТЛАРИ ЁРДАМИДА МАТЕМАТИКА ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ КАСБИЙ МЕТОДИК ТАЙЁРЛАШ	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> TALABALARDA MUSTAQIL TALIM KO'NIKMALARINI O'ZLASHTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY KO'RINISHI	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ИНСОН RESURSLARINI BOSHQARISHDA INNOVATSION JARAYONLAR	417-423
<i>Burхиев Олимжон Бобоевич</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	424-429

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Special Issue 3 (may, 2024). -430 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

Tillakhodjayeva Hurshida Djumavayevna

FEATURES OF FAMILY AND MARRIAGE RELATIONS IN TURKESTAN AND DEMOGRAPHIC PROCESSES IN THE REGION AFTER THE INVASION OF THE RUSSIAN EMPIRE 16-24

A'zamova Mahliyo Panji kizi

HISTORY OF ARIYANAM VAYJA GEOGRAPHICAL NAME 25-29

Khojageldiyev Ibodulla Mamaradjab ogli

DEMOGRAPHIC PERIL CAUSES DANGER CONDITION - CONDITIONS AND FACTORS 30-34

Norboyev Sarvar Kaxramon ugli

REMARKS ON THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF SUGDH (IN THE CASE OF THE ACHAEMENID ERA) 35-39

Babakulov Okhunjon Akhmat ogli

SCIENTIFIC-TECHNICAL COOPERATION OF THE UZBEKISTAN SSR WITH AFRICAN COUNTRIES 40-44

Salaev Ikhtiyor Bakhtiyorovich

METHODS OF MAKING BRICKS IN KHOREZM ARCHITECTURE 45-49

Babajanova Dilrabo Rajapovna

“FOLLOW TO YADGAR!” 50-56

Tuychiboev Bakhodir Bosimovich, Abdumatov Alisher Akhmatkulovich

THE ISSUE OF UNDERSTANDING NATIONAL IDENTITY IN THE ACTIVITY OF ACADEMIC ABDULAHAD MUHAMMADJONOV 57-61

Atavullayeva Shakhlo Musayevna

THE ROLE OF THE MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN 62-66

Kholliev Azizbek Guzalovich

FINANCIAL ASPECTS OF RUSSIA'S EXTERNAL ECONOMIC LINKS (LAST QUARTER OF THE 19th CENTURY - BEGINNING OF THE 20th CENTURY) 67-73

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

Tuychiyev Elnurjon Kosimovich

OPPORTUNITIES TO USE FINANCIAL SERVICES IN DEVELOPING COUNTRIES: ENHANCING THE ROLE OF MICROFINANCE, FINTECH AND INNOVATIVE FINANCIAL PRODUCTS 74-79

Zaripov Khurshid Zakir ogli

WAYS TO ASSESS THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL AND THE LEVEL OF EFFECTIVE USE OF IT IN KHORAZM REGION 80-86

Pazildinov Mukhiddin Makhammedin ogli

DEVELOPMENT TENDENCIES OF ELECTRONIC COMMERCE IN UZBEKISTAN 87-100

<i>Aйтиева Sevara Allaberdiyevna</i> IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF THE PROVISION OF CARGO TRANSPORTATION SERVICES BY SMALL BUSINESS SUBJECTS IN UZBEKISTAN	101-104
<i>Isaev Atabek Djurabayevich</i> TYPES OF MONETARY REGIMES AND UZBEKISTAN'S TRANSITION TO INFLATION TARGETING	105-112
<i>Alieva Nadirakhan Abdumalikovna</i> OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING THE MANAGEMENT PROCESS OF INNOVATION ACTIVITIES IN SERIKING ENTERPRISES	113-120
<i>Ruziev Zafar Ikramovich</i> WAYS TO DEVELOP CAPITAL MARKET INFRASTRUCTURE	121-127
<i>Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek</i> STATE FINANCIAL - INVESTMENT POLICY AND ACCEPTED ECONOMIC REFORMS IN THE DIGITAL ECONOMY	128-134
09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES	
<i>Sultonova Shakhnoza</i> THE ROLE OF THE JADIDISM MOVEMENT IN PROMOTING NATIONAL EDUCATION	135-140
<i>Razzakova Shahsanam</i> THE RELIGIONS OF CENTRAL ASIA	141-147
<i>Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamarakhimov Khakhramon Khaltukhtashevich</i> THE SPIRITUAL AND EDUCATIONAL BASIS OF PROTECTING YOUNG PEOPLE OF NEW UZBEKISTAN FROM IDEOLOGICAL THREAT	148-154
10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES	
<i>Kuchimov Shukhrat Norkizilovich</i> IMPORTANT ISSUES OF STATE LANGUAGE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN	155-158
<i>Ruzieva Sitora Asrorovna</i> THE ROLE OF THE CONCEPT “FAMILY” IN THE LINGUOCULTURES OF THE WEST AND EAST	159-163
<i>Mirsagatova Pokiza Avazbek kizi</i> DIFFICULTIES IN TRANSLATING FIGURATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS	164-170
<i>Jurayeva Shalolakhon Khusanboyevna</i> THE FUNCTION OF THE AUTHOR’S SPEECH AND DIALOGICAL FORMS OF SPEECH IN HISTORICAL NOVELS	171-175
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF J. BYRON AND M. LERMONTOV’S POETRY	176-179
<i>Jovbo’riyeva Saodat O’ktamovna</i> ANALYSIS OF FORMING PSYCHOLOGICAL TERMS IN ENGLISH	180-184
<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "WEALTH"	185-191

<i>Sanakulov Zayniddin</i> LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF PROPRIALISATION AND APPELLATIVISATION IN ONOMASTICS	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> EXPLORATION OF IRONY OF DESIRES THROUGH THE LENS OF PSYCHOLOGY AND MORALITY IN THEODORE DREISER'S NOVEL "SISTER CARRIE"	198-205
<i>Khudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> LINGUISTIC FEATURES OF «DANCE» TERMINOLOGY IN UZBEK AND ENGLISH	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> THEMATIC GROUPS OF THE PERFUMERY LEXICON IN THE UZBEK LANGUAGE	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT "LOVE" IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrukh</i> EXPLORING INTERTEXTUALITY IN JEAN RHYS "WIDE SARGASSO SEA"	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> SYNTACTIC RELATIONSHIPS OF WORD COMBINATIONS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> FEATURES OF JOHN GALSWORTHY'S EPIC SERIES THE FORSYTH SAGA	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN EDEN'S REFLECTION ON THE LIFE OF JACK LONDON	240-243
<i>Ruzikul Mustafokulov Boynazarovich</i> TRADITIONAL IMAGES IN FAIRY TALES	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li</i> TRANSLATION OF GERMAN BLACK AND WHITE PHRASEOLOGISMS INTO UZBEK LANGUAGE AND THEIR SEMANTIC ANALYSIS	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> THE TRANSLATION PROBLEM OF NON-EQUIVALENT LEXICON: A LINGUOCULTURAL ANALYSIS	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> COMPARATIVE-CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE APPLE LEXEM IN DIFFERENT SYSTEMIC LANGUAGES	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> LINGUOPRAGMATIC PROPERTIES OF ADJUNCTIVE ELEMENTS IN MODERN GERMAN	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGY AS AN OBJECT OF RESEARCH	270-273
<i>Khudoynazarova Oglonoy Allamurodovna</i> SEMANTIC CHARACTERISTICS OF RELIGIOUS STABLE UNITS	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> THE STUDY OF THE PROBLEM OF THE IMAGE OF THE AUTHOR OF A LITERARY TEXT IN MODERN LINGUISTIC RESEARCH	278-282

<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> LEXICOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF AVIATION TERMS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES)	283-286
<i>Sultankulova Feruza Bobonazarovna</i> ON THE INTERPRETATIONS OF THE TRADITIONAL STONE IMAGE	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> COGNITIVE PROCESSING AND MEMORY TECHNIQUES IN CONSECUTIVE INTERPRETATION	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	297-300
12.00.00 – LAW	
<i>Abdullayeva Sabokhat Asatullo qizi</i> BLOKCHeyN FORENSICS: A MODERN APPROACH TO CYBER CRIME INVESTIGATION IN AN ERA OF DECENTRALIZATION	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> SCIENTIFIC THEORETICAL ISSUES OF DETERMINING THE BOUNDARIES OF JURISDICTION IN CYBER SECURITY AND CYBER SPACE	309-315
<i>Rakhmatova Khanzodabegim Utkir kizi</i> THEORETICAL-LEGAL BASIS OF JURISDICTION AND INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF CYBER LAW	316-323
<i>Gulomov Shokhruxh Islomjon ogli</i> PERSONAL INFORMATION AND PRIVACY ISSUES ON THE METAVERSE PLATFORMS..	324-330
<i>Bakhromova Laylo Rayim kizi</i> SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE ELECTION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	331-336
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Safarova Zamira Mihlievna</i> FORMATION OF LINGUOCULTURAL COMPETENCE IN STUDENTS OF 10-11TH GRADES BY MEANS OF NATIONAL PRECEDENT TEXTS	337-342
<i>Nurmanov Abdinazar Tashbaevich, Karimov Musulmonkul Bakhridinovich</i> PRACTICAL ASPECTS OF PREPARING A FUTURE RUSSIAN LANGUAGE TEACHER FOR TECHNOLOGY AND EFFECTIVE COMMUNICATION TECHNIQUES	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> DEVELOPING FLEXIBILITY AND RESILIENCE IN CHILDREN	348-352
<i>Khayritdinov Otabek Murotjon ogli</i> THE ROLE OF CULTURAL ANTHROPOLOGY AS AN INTEGRATOR IN THE SYSTEM OF HUMANITIES	353-357
<i>Kalmenov Jalgasbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> PEDAGOGICAL METHOD AND PROFESSIONAL SKILLS IN A MUSIC LESSON	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> FACTORS HELPING TO DEVELOP STUDENTS CREATIVE SKILLS IN NATURAL SCIENCE TEACHING	362-367

<i>Ibragimova Dildora</i> DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF TECHNICAL UNIVERSITIES IN THE PROCESS OF LEARNING AND TEACHING ENGLISH FOR SPECIAL PURPOSES	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ikhtiyorovna</i> THE ROLE OF THE EXCURSION IN TEACHING THE SCIENCES OF PHYSICS AND ASTRONOMY	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> USING SIMULATION PROGRAMS IN SOLVING PHYSICS PROBLEMS	378-383
<i>Khalisa Faitovna Khismatova</i> QUIZ ON COLLOIDAL CHEMISTRY: DEVELOPING LOGICAL THINKING OF STUDENTS	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> PSYCHOLOGICAL AND METHODOLOGICAL CONCEPT OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRIMARY SCHOOL CHILDREN	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> LINGUODIDACTIC SIGNIFICANCE OF INTERCULTURAL COMPETENCE	394-399
<i>Uralova Nurkhan Makhadovna</i> IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS ON THE BASIS OF PERSONALITY-ORIENTED EDUCATION	400-404
<i>Berdieva Aygul Bekmuratovna</i> PROVIDING PROFESSIONAL METHODOLOGICAL TRAINING OF MATHEMATICS TEACHERS WITH THE HELP OF ELEMENTS OF NON-EUCLIDEAN GEOMETRIES	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> MODERN VIEW OF THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN MASTERING INDEPENDENT LEARNING SKILLS IN STUDENTS	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> INNOVATION PROCESSES IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	417-423
<i>Burkhiev Olimjon Boboevich</i> SYSTEM OF APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGY AS A MEANS OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN A UNIVERSITY	424-429

Received: 05 May 2024
Accepted: 10 May 2024
Published: 25 May 2024

Article / Original Paper

LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF PROPRIALISATION AND APPELLATIVISATION IN ONOMASTICS

Sanakulov Zayniddin

Chirchik State Pedagogical University, Head of the German language department, PhD, associate professor

Abstract. An analysis of existing research shows that there is a growing interest in onomastics, which is studied as a separate branch of traditional linguistics. In particular, the study of similar and different aspects between a common noun and a proper noun represents not only a comparative, but also a comparative aspect. It is also gratifying that the field of linguapoetics is developing within the framework of Uzbek linguistics, and within the framework of this topic, researchers are actively conducting a number of studies. In this article, in a separate aspect, the linguistic features of proprialisation and appellativisation in onomastics are studied.

Key words: onomastics, appellative, proper name, dissociation, onymization, appellativeization.

ONOMASTIKADA ONIMIZATSIYA VA APELLYATIVIZATSIYANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

Sanakulov Zayniddin

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Nemis til kafedrasi mudiri, f.f.f.dok., dotsent

Annotatsiya. An'anaviy tilshunoslikning alohida fan sohasi sifatida tadqiq etilayotgan onomastikaga bo'lgan qiziqish tobora oshib borayotganini mavjuda tadqitolar tahlili ko'rsatmoqda. Jumladan, atoqli ot va turdosh ot orasidagi o'xshash va farqli jihatlarni o'rganish nafaqat qiyosiy, balki chog'ishtirma aspektida ham olib borilayotgan ishlar talaygina. Shuningdek, o'zbek tilshunosligi doirasida ham lingvopoetika sohasi rivojlanib, bu mavzu doirasida ham bir qator izlanishlar tadqiqotchilar tomonidan qizg'in olib borilayotganligi quvonarli holatdir. Mazkur maqolada onomastikada onimizatsiya va apellyativizatsiyaning lingvistik xususiyatlari alohida spekt sifatida tadqiq etiladi.

Kalit so'zlar: onomastika, turdosh ot, atoqli ot, dissotsatsiya, onimizatsiya, apellyativizatsiya

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI3Y2024N29>

Kirish. Atoqli ot(AO)lar fanda qator nuqtai nazarlarga ko'ra alohida o'rganiladi. Jumladan, inson yozishni o'rganadigan ilk so'z bu – uning ismidir; AOLargina har bir shaxs tomonidan umr yo'li davomida ko'p miqdorda o'rganib, o'zlashtirib boriladi (bir gazeta varaflagandayoq yuzlab AOLarga duch kelamiz, OAVlari ham bundan mustasno emas). Odam qanchalik qarigan (yoshi ulg'aygan) sari, AOLarni yodda saqlash qiyinlashib boradi yoki ularni esga olishga qiynaladi, hatto unutib qo'ya boshlaydi. Bu holat ba'zan bizni noqulay holatga soladi. Demak, AOLarni o'zlashtirish, eslab qolish borgan (yoshimiz o'tgani sayin) sari "kundalik tashvish"imizga aylansa-da, ulardan "voz kechish", ularsiz yashashning imkonsizligi – AOLar hayotimiz bir bo'lagi ekanligidan dalolat beradi.

(ya'ni *der Schreier* – *shang'i*, *baqiroq odam* ortiq baqirmay qo'yadi). Shunda bilamizki, onimizatsiya sodir bo'lgan. Ammo ushbu shaxs baqirishdan to'xtashdan avval bu semantik "uzilish" amalga oshgan. Manbalarda qayd etiladiki, o'zimiz uchun nom jihatdan notanish obyektlarga "vaqtinchalik" nomlar o'ylab topashimiz sababli bir TO qanchalik tez va to'satdan AOga aylanishini guvohi bo'lamiz. Bu hol toponimlarda tez-tez uchrab turishini D.Berger alohida ta'kidlab o'tadi: „... *bei dem großen Nußbaum-katta yong'oq ostida* yoki *im nassen Tälchen-nam vodiychada* kabi joy nomlari yong'oq daraxti yiqitilishi va vodiycha qurib qolishi bilan emas, balki okkazional qo'llanish davomida tegishli joy chegarasini turg'un nomlash uchun ishlatila boshlanishi bilan AOga aylanadi. Bu holat *Marktplatz (Bozor maydoni)*, *Bahnhofstraße (Vokzal ko'chasi)*, *Frankfurter Straße (Frankfurt ko'chasi)*, *Kirchgasse (Cherkov yo'lagi)* kabi „so'zlovchi“ ko'cha nomlari uchun ham tegishlidir. Bu kabi nomlar begona kishiga izlagan joy/yo'lni topish uchun qo'l keladi. Ammo kundalik hayotda ularning apellyativ ma'nosi ahamiyatsiz, ular shahardagi joyni aniqlashga xizmat qiladi xolos"[14; -S.375-387.]. Shuning uchun AOlar obyektga tegishli ma'lumotlarni (ko'pincha) ifodalamaydi. Mas., *Düsseldorf* (nem. *Dorf-qishloq* degan ma'noni anglatadi) toponimida AOda biror o'zgarish bo'lmasa-da, obyekt shaharga aylangan. Bunga ko'plab misollar uchraydi.

Xorijiy adabiyotlar tahlilidan ayon bo'ladiki, TOlardan tashqari boshqa so'z turkumlari ham AOga o'tib, turg'unlashishi va semantik ma'nosini yo'qotishi mumkin:

- sifatlar (*Niedernhausen*, *Oberhausen*, *Altenburg*, *Rot(h)enburg* kabi toponimlar; *Schwarzbach* gidronimi; *Schwar(t)z*, *Krause*, *Ungestüm* kabi familiyalar);
- predlog va artikellar (*Unter den Linden*, *Hofheim am Taunus* kabi toponimlar; *Zurlinden*, *Vonderlind*, *Imhorst*, *Vormwald* kabi familiyalar);
- hatto fe'l, ravish va inkor yuklamalari (gap shakldagi AO) (*Schnappauf*, *Trinkaus*, *Hassdenteufel*, *Fürchtenicht*, *Habenicht*, *Wohlleben*, *Glaubrecht* kabi familiyalar).

Onimizatsiyaning morfologik turi. Turdosh otning atoqli otga aylanishining morfologik turida univerbatsiya¹ alohida o'rin egallaydi. Univerbatsiyada qadimiy flektiv qo'shimchalar saqlanib qolinishi ham mumkinligi sohaga oid manbalarda qayd etiladi: *Niedernhausen < zu den nieder(e)n Hausen* (*Haus* so'zi qadimgi nemis tili Dativ kelishigi ko'plik shaklida *-en* qo'shimchasini qabul qilgan), hatto bir necha asrlar oldin yo'qolib ketgan turlovchi qo'shimchalar ham saqlanib qolgan *Rötenbach < qadimgi yuqori nemis tili (ahd.) ze demo rotin (> röten) bahe "zum roten Bach, yani qizil jilg'a sari"*. AOlar tarkibida nafaqat qadimgi leksika, balki qadimgi grammatika ham saqlanib qolishi mumkin. Ular til tarixi muhim guvohlaridir. Onimizatsiya jarayonida so'z va grammatik ma'noning xiralashuviga qaramasdan, ularning ifodasi AO tarkibida saqlanib qoladi.

Onimizatsiya hodisasi tadqiq etilgan mabalarda yozilishicha, AO yangidan shakllanadi va apellyativ strukturasi "xalos" bo'ladi. Buning bir qatot ko'rinishlari mavjud:

- assimilyatsiya, eliziya va o'zakdagi unli harflarning tuhsib qolishi, qo'shma so'z qismlarini bog'lovchi birliklarning tushib qolishi kabi fonetik o'zgarishlar orqali „belgisiz“ onimizatsiya: *Bahnhofstraße*, *Ludwigstraße*, *Königstraße* kabi ko'cha nomlarida qo'shma so'z qismlarini bog'lovchi birlik „s“ tushib qolganligi ko'zga tashlanadi.
- univerbatsiyalarda morfemalar chegaralarining yo'qolishi: sintagmalarning semantik nafaoligi sababli morfologik motivlangan segmentatsiya o'rniga bo'g'inlashuv sodir

¹ Zusammenziehung zweier oder mehrerer begrifflich und syntaktisch zusammengehörender Wörter zu einem einzigen Wort, ya'ni ikki yoki undan ko'proq o'zaro mazmuniy va sintaktik tegishli so'zlarning yakka bir so'zga aylanishi, birlashishi univerbatsiya yo'li orqali so'z yasalishi sanaladi.

bo'ladi: *Mörder* antroponimi < *im Orden* so'z birikmasidan, *Homburg* toponimi < *zur hohen Burg* so'z birikmasidan, *Zwerckendorf* esa < *ze Werckendorf* so'z birikmasidan.

- flektiv-morfologik chegaralarning yo'qolishi: <ts> o'rniga <z> va <ks> o'rniga <x> qo'llanishi familiyalarda uchraydi: *Schmitz* < *Schmitts*, *Wir(t)z* < *Wirts*, *Derx/Derix* < *De(de)ricks*, *Hendrix* < *Henricks*.

Ushbu misollarga tayanib shuni xulosa qilsih mimkinki, AO umuman konservativ qolib ketnaydi, balki o'zicha rivojlanib, TOlardan ajralib chiqadi.

Onimizatsiyaning fonologik va grafematik turi. Nemis onomastikasi xususiyatlari yoritilgan manbalarda AOlari muayyan fonologik o'zgarish/ alomatlarni „boshdan kechirmasligi“ va boshqa jarayonlarni ham o'tkazib yuborishi alohida ta'kidlanadi. AOlari o'z qadimiy va/ yoki dialektal tovushlarini saqlab qolishi sababli ular o'z apellyativ korrelyatidan og'ib boradi: (<*Meyer*, *Güntersthal*, *Wolff*> kabi onimlar bunga misol bo'ladi. Bu kabi turg'unlashuvning qator turlari uchraydi.

Onimizatsiyaning o'ziga xos xususiyatlaridan bir bu – dissotsiatsiya bo'lib, uing bir qator darajalari sohaviy tadqiqotlarda o'rganilgan. Ushbu AO va Tolar o'rtasidagi ko'p darajali dissotsiatsiya jarayoni uchun juda uzoq davrlar talab etiladi hamda AO va TO o'rtasida turuvchi oraliq shakllar xilma-xilligi ko'zga tashlanadi. *Mainz*, *Rostock*, *Elbe*, *Leah*, *Otto* kabi to'liq motivatsiyasini yo'qotgan, o'z azaliy leksikasidan butunlay ajralgan AOlari juda ko'p uchramaydi va ular juda qadimiy yoki boshqa tillardan o'zlahsgan birliklar sanaladi. Mazkur dissotsiatsiya darjalarini quyidagicha umulashtirish mumkin:

<i>Potensial motivlangan</i>	<i>To'liq shaffof (transparent)</i>	<i>Yarim shaffof (transparent)</i>	<i>Qisman shaffof (transparent)</i>	<i>Shaffof (transparent) emas</i>
<i>Schäfer</i>	<i>Fuchs</i>	<i>Fuchslocher</i>	<i>Fuchsius</i>	<i>Voss</i>
<i>Koch</i>	<i>Sommer</i>	<i>Hoffesommer</i>	<i>Somma</i>	<i>Somfleth</i>
<i>Mann</i>	<i>Hirschmann</i>	<i>Kullmann</i>	<i>Mannack</i>	<i>Menn</i>
<i>Richter</i>	<i>Hafenrichter</i>	<i>Nimrichter</i>	<i>Richts</i>	<i>Rietsch</i>
Sifat sintagmali toponimlar	<i>Schwarz</i>	<i>Schwarzweiler</i>	<i>Schwärzel</i>	<i>Schwoch</i>
	<i>Aufderheide</i>	<i>Dopheide</i>	<i>Verheyden</i>	<i>Hatt</i>
	<i>Schnappauf</i>	<i>Schnappberger</i>	<i>Schnappat</i>	<i>Schnepp</i>
	<i>Buchheim</i>	<i>Beisheim</i>	<i>Heymer</i>	<i>Gstrein</i>
Sof nemischa AOlari kam miqdorda dissotsiatsiyalangan, ularni eslab qolish oson				

2-rasm. Onimizatsiyaning dissotsiatsiya darajalari (famiyalar misolida) (Nyubling, 2015, 55-b.)

2-rasmda (gorizontal yoy bo'ylab) TOlardan kelib chiqqan AOlarning o'z asosiga nisbatan motivlanganlik darajasi tasvirlangan bo'lib, bunda etimologik xususiyat ham e'tibordan chetda qolmagan. Potensial motivlanganlik darajasidagi AOlarni Tolar bilan adashtirish xavfi yuqori bo'ladi. Bu kabi familiyalarda dissotsiatsiya deyarli mavjud emas va ular kundalik hayotda haqiqatdan tushunmovchililarga sabab bo'lishi mumkin. Mas., „*ICE-Unglück: Verfahren gegen Schäfer beendet*“ (F.A.Z., 19.02.09) gazeta sarlavhasida kontekstsiz *Schäfer* TO, ya'ni *Schäfer-podachi* yoki AO, yan'ni *Schäfer-ism* ekanligini ajratish imkonsiz. Har ikkala holatda ham shaxs nazarda tutiladi [15; -S.499-527.].

To'liq shaffof/ transparent daraja bu – to'liq apellyativ strukturaga ega AO bo'lib, ammo uning potensial semantikasi tegishli shaxsga ishora qilmaydi: „*Fuchs*, *yani Tulki*“ yoki „*Sommer*, *ya'ni Yoz*“ va shu k. tegishli shaxslarni tulki yoki yoz ekanligini ifodalamaydi.

O'raginishlarimiz shuni ko'rsatdiki, AOlar qanchalik motivlangan va transparent/ shaffof bo'lsa, ularni talaffuz qilish va eslab qolish shuncha oson bo'ladi va aksincha.

AOlarning TOga o'tishi – apellyativizatsiya/ deonimizatsiya. Sohaga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, AOlarning TOLarga o'tishi kamdan-kam uchraydigan lingvistik jarayondir. Namunaviy misol sifatida (*Gaius Julius*) *Caesar* tarixiy figurasini tilga olish mumkin, u nemis tili tarixi davomida fonetik o'zgarishlarni boshdan kechirib, *Kaiser, ya'ni kayzer, imperator* turdosh otiga aylangan. Bundagi [ts] ning [k] shakliga aylanishi uning qadimiy o'zlashma ekanligidan dalolat beradi. *Kaiser, ya'ni kayzer, imperator* so'zining ma'nosi ushbu AO o'z taraqqiyoti davomida turg'un semaga aylanganini ko'rsatadi. O.Leys buni quyidagicha tasvirlaydi: „AO o'z referentining sifatlari/ xususiyatlariga maqsadli ma'noviy belgilarni yuklaydi. Ammo so'ngra AO o'z lingvistik statusini ham yo'qotib, TO yoki mavhum otga aylanadi (mas., *Judas, ya'ni xoin, Quislings, ya'ni vatanfurush, Boykotts, ya'ni boykot, Sandwich, ya'ni sandvich*) yoki sifat va fe'llar yasaladi (*balkanisieren, finnlandisieren, sokratisch, nixonartig*)“ [13; –S. 152.].

Semantik yuk yoki taraqqiyot obyektning ko'zga tashlanarli tushunchasi, xususiyatlaridan kelib chiqadi. Kundalik hayotimizda ham ushbu semantik potensialga tayanuvchi okkazonal, metaforali va metonimik nomlar qo'llanishiga duch kelamiz: *Aus ihm wird nie ein Mozart/ein Einstein, ya'ni Undan hech qachon Motsart/ Enshteyn chiqmaydi* jumlasidan „musiqaga qobiliyatli (Motsart)“/ „daho (Enshteyn)“ kabi metaforali tushunchani anglash mushkul emas. Lekin bu metafora faqat erkaklarga nisbatan qo'llanishi mumkinligini ham alohida ta'kidlash joiz. *Weckglas, yani banka* (*Weck* ismli tadbirkor tomonidan ixtiro qilingan), *Diesel, ya'ni dizel* (motor kashfiyotchisi nomiga ko'ra) kabi TOLar metanimiya asosida yasalgan.

I.Gerus-Tarnaweckaning „har bir apellyativizatsiya jarayoni metaforalshuv yoki metonimiyalashuv bosqichi orqali vujudga keladi“ [16; –P. 425-435.] degan fikri boshqa qator tadqiqotlarda ham uchraydi. Antroponimlarning TOLarga o'tishi tez-tez uchraydigan lingvistik hodisa sanaladi. Mas., *Hitler* semasi hozirda „ulkan (ahmoq) zolim hukmdor/tiran“ ma'noni ifodalashi buning guvohidir.

Apellyativizatsiya (semantik) rivojlanishi jarayonida turg'un holatga kelishi bilan u tilning leksik qatlamiga kiradi va u boshqa yasama so'zlar uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin: *Kaiser (Kayser)* so'zidan *Kaiserin (Kayzer xonim)* va *kaiserlich (kayzerlikka oid)* leksemalari yasilib, ular bir so'z oilasini tashkil etadi. Bu hodisaga o'z e'tiborini qaratgan M.Thurmair turg'unlashuvning darajalarini tadqiq qilgan (3-rasmga qarang).

metaforik maqsadli/ bir martalik yasalma

• *Harald Juhnke*

metaforik-okkazonal

• *Mutter Teresa,*
• *Casanova*

metaforik-leksikalashgan

• *Kassandra*
• *Don Juan*

3-rasm. Apellyativisatsiyaning turg'unlashuv darajalari (M.Turmayer, 2002)

Qator tilshunoslar tomonidan bunday turg'unlashuv darajasini belgilash uchun qator morfologik-sintaktik test-amaliyoti taklif etiladi:

- ot-kesmim vazifasida qo'llanish imkoniyati: *er ist ein **Don Juan**;*
- *richtig/echt, ya'ni haqiqiy* so'zlarini o'z aniqlovchisi sifatida qabul qilish imkoniyati: *er ist ein **richtiger/echter** Don Juan;*
- biror anqlovchi bilan qo'llanish imkoniyati: *er ist ein **freundlicher** Don Juan;*

- *weiter, ya'ni ikkinchi so'zi bilan qo'llanmasligi *er ist ein zweiter Don Juan¹.*

Sohaviy adabiyotlarda ba'zi AOlarda TO sifatida so'z yasalishi orqali yanada „rivojlanish“ imkoniyati haqida fikr yuritiladi. Jumladan, I.Gerus-Tarnaveska [16] bu lingvistik hodisani *qisman apellyativizatsiya (partial appellativization)* termini orqali ifodalaydi. W.Flaysher esa bunda derivatsion morfologiya orqali so'z turkumi va hatto ma'lum darajada semantik o'zgarish sodir bo'lishiga asoslanib bu hodisani *deonimik derivatsiya (deonymische Derivation)* deb to'g'ri ta'kidlaydi.

Xulosa. Xulosa o'rnida aytish joizki, onomastika sohasi o'zbek tadqiqotlarida o'rganilib, shiddat bilan rivojlanib bormoqda. Ayniqsa, atoqli ot va turdosh otlarning mushtarqa va farqli jihatlarni o'rganish nafaqat qiyosiy, balki chog'ishtirma aspektida ham olib borilmoqda. Mazkur maqolada usbu aspektdagi navbatdagi harakatlardan biri sifatida qaralishi mumkin.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Nübling D., Fahlbusch F., Heuser R. *Namen. Eine Einführung in die Onomastik. 2., überarbeitete und erweiterte Auflage.* – Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2015.
2. Thurmair M. *Eigennamen als kulturspezifische Symbole oder: Was Sie schon immer über Eigennamen wissen wollten // Anglogermanica Online. 2002.* – S. 84-102.
3. Seiler H. *Namengebung als eine Technik zur sprachlichen Erfassung von Gegenständen // Allgemeine Sprachwissenschaft, Sprachtypologie und Textlinguistik.* –Tübingen: 1983. – S. 150.
4. Ruoff A. *Stilistische Funktionen der Namen in mündlichen Erzählungen // Eichler et al. 1995,* – S. 552.
5. Реформатский А.А. *О сопоставительном методе // Лингвистика и поэтика.* – М.: Наука, 1987. – С. 40-52.
6. Суперанская А.В. *Теория и методика ономастических исследований. Изд. 3-е.* – Москва: ЛИБРОКОМ, 2009. – 256 с.
7. Бондалетов В.Д. *Русская ономастика* – М.: Просвещение, 1983. – 222 с.
8. Степанов Ю.С. *Константы. Словарь русской культуры.* – Москва: Академический проект, 2004. – 991 с.
9. Карасик В.В. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс.* – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
10. Ашурова Д.У. *Развитие когнитивной лингвистике в Узбекситане // Хорижий филология.* – Самарқанд: СамДЧТИ, 2016. – № 3. – Б. 54-60.
11. Сафаров С.Ш. *Когнитив тилшунослик.* – Жиззах: Сангзор, 2006. – 90 б.
12. Худойберганова Д. *Ўзбек тилидаги бадий матнларнинг антропоцентрик талқини.* – Тошкент: Фан, 2013
13. Leys O. *Was ist ein Eigenname? // Debus/Seibicke. 1989.* –S. 152.
14. Berger D. *Zur Abgrenzung der Eigennamen von den Appellativen. // BNF 11, 1976.* –S.382.
15. Harweg R. *Namen und Wörter, 2. Halbbd.* –Bochum: 1998. –S.499-527.
16. Gerus-Tarnawecka I. *Appellativization of Proper Names as Stylistic Function. // Proceedings of the 13th ICOS.* – Krakau: 1981. –P. 425-435.

¹ Mazkur belgi grammatik qoidalarga zidlik yoki namuna asosida tuzilganlik/yasalganlikni ifodalaydi.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).